

pedum significat duplex regimen Dei. Primo enim rexit Judaeos amore, sceptro quasi decoris, per promissa et beneficia, deditque principes et pontifices benevolos et beneficos; quales fuerunt ante Zachariam Moses, Josue, David, etc., post eum Machabei, et maxime Christus. Verum quia Judaei his recalcitrarunt, hinc fracto sceptro decoris assumpsit sceptrum funiculi, quo cepit eos regere terroribus, minis, vinculis et flagellis. praesertim post Christum, ac tandem plane eos abiecit, tradiditque vastandos Tito et Romanis, uti in sequentibus docet Zacharias.

Vers. 13. « Et dixit Dominus ad me : Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti, » id est improbi, qui gregem negligit, imo expilat, ut se unum pascat et dicit. Hujus vasa, id est instrumenta, sunt machaera, vel culler ad jugulandum oves : baculus ad confringendum eorum crura ; loqueus ad eas stranguendum ; cithara, quam neglectis ovibus pulsat, ut se oblectet. Unde subdit :

Vers. 17. « O pastor et idolum, derelinqueis gregem, » q. d. Tu, o stulte et improbe pastor, non es pastor, sed umbra et idolum pastoris, habes nomen et pedum, sed curam et vigilantiam pastoris non habes. Tales fuere Jason et Menelaus tempore Machabeorum, atque Annas, Caiphas et scribae tempore Christi. Talis erit Antichristus in fine mundi, qui volet adorari ut idolum et nomen.

Cap. XII, 2. « Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulae omnibus populis in circuitu. » Alludit ad profanationem templi factam sub Antiocho, adeo ut in eo comessationibus et scortationibus vacarent, ut patet II Machab. vi. Quocirca templum jam non erat templum, sed popina, ganea et domus crapulae, ita ut in ejus superliminari tituli loco scyphus, quasi insigne compotationis

et crapulae, exponi potuerit, et forte reipsa expressit sit, q. d. Graeci et Romani Judaei et domus Dei fecerant domum crapulae; ego faciam ut quasi ebrii in illam impingant, utque a Machabeis condantur, et jam non vino, sed sanguine suo inebrientur; propinabo eis calicem tremoris, stuporis et saporis (haec enim omnia significat hebraicum *יין ראול*), ut eo consopiti aeternum somnum dormiant.

Vers. 3. « Ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis; omnes qui levabunt eum, concisione laecerabuntur. » Alludit ad palestram Gentilium, quam impius Jason in Jerusalem induxit, in qua certabant disco, id est massa plumbea, vel saxea, quis scilicet eam altius elevarit, vel longius projicere posset, qua saepe laecerabuntur manus levantium, imo ipsi levantes subinde caprimebantur, q. d. Certant Graeci, ut Judaeos, quasi discum et lapidem oneris e Judea in Graeciam projiciant; sed ego faciam ut ab eodem per Machabeos lanientur et opprimantur.

EX MALACHIA.

Cap. IV, 2. « Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiae, et sanitas in pennis ejus; et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. » Alludit ad aenigma phoenicis; hujus enim sunt pennae. Phoenix enim est avis solaris, quae solum est solis, q. d. Christus ex morte revivus oriatur vobis, o justis, quasi phoenix, id est quasi sol justitiae post occasum exorientis, qui suis radiis, quasi pennis expansis, vobis irradians, a morte vos resuscitabit, ac gloria beatitudinis et dote agilitatis donabit, ut vegeti, levi et felices exsiliatis, sicut exsiliati vituli bene pasti et stinguati.

ADAGIA.

EX OSEE.

Cap. II, 6. « Sepiam viam tuam spinis, » hoc est impediam ne curras ad tuos amasios, puta ad idola.

Vers. 9. « Liberabo lanam meam et linum meum. » Auferam a te vestes lanae et lineae, quibus abuteris ad cultum idololorum. Significat creaturas invite servare impietati, ideoque ab impiis quasi captivari, quia creatae sunt et destinatae ad hunc finem, ut serviant piis in cultu Dei. Ab hac captivitate liberat eas Deus, dum illas impiis admittit, et transfert ad pios vel homines, vel usus.

Vers. 13. « Visitabo super eam dies Baalim. » Pecunia eum ob cultum Baal.

Vers. 14. « Lactabo eam, et ducam in solitudinem, et loquar ad cor ejus. » Seducam eam ab amasiis, et solus cum sola agam, eique ablandiar.

Vers. 19. « Sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in justitia et iudicio, et in misericordia et miserationibus. » Assumam te mihi in sponsam cum summa misericordia, aequae ad justitiam, qua te tuebor, et hostis tuos prosternam.

Cap. III, 1. « Diligunt vinacia uvaram. » Peccator relicta uva pingui et plena, id est vero summoque bono, diligit vinacia, id est folliculos uvae passae, puta picta et ficta bona, falsas delicias, falsos honores, falsas opes, falsa gaudia.

Cap. IV, 2. « Sanguis sanguinem letigit. » Caudes caedibus adduntur, peccata peccatis cumulantur.

Vers. 11. « Fornicatio et vinum et ebrietas auferunt cor, » id est rationem, iudicium, mentem, spiritum hominemque demantant et infatuant.

Vers. 13. « Si fornicaris tu, Israel, non delinquat saltem Juda, » habens Dei templum, Deoque quasi dedicatus et intimus. « Quoniam sicut vacca lascivens declinavit Israel. » Israel ut vacca lasciviat, Juda in Dei lege consistat ut leo.

Cap. V, 3. « Ego scio Ephraim, et Israel non est absconditus a me, » q. d. Ego sum cordiognostus, ideoque video intimas Israelitarum cogitationes, desideria et propensiones in fornicationem et idololatriam. Unde sequitur : « Quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel : quia spiritus fornicationum in medio eorum. »

Vers. 5. « Respondit arrogancia Israel in facie ejus, » q. d. Arrogans fastus Israelis, Deique contemptus publica clade sternetur et punietur; haecque humilitatio et poena ostendat ejus scelera; eique interroganti : Cur adeo punior ? in faciem non voce, sed facto et reipsa respondebit : quia tam arrogans fuisti, q. d. Pena respondebit culpae; poena culpam prodet totique orbi demonstrabit. Unde sequitur : « Et Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua. »

Vers. 12. « Ego quasi tinea Ephraim, et quasi putredo (Hebraice *teredo*) domui Juda, » q. d. Uti tinea molli lentoque, sed certo morsa corrodit vestem, ac teredo lignum; ita ego corrodam et consumam Israelitas et Judeos.

Vers. 14. « Ego quasi leaena Ephraim, et quasi catulus leonis domui Juda, » q. d. Laniabo Israelitas quasi leaena, et Judeos quasi leonculus.

Cap. VI, 6. « Misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta, » q. d. Requiro interiorum pietatem, non externam; actus, non ceremonias; victimas mentis, non carnis; cordis, non oris.

Cap. VII, 4. « Omnes adulterantes quasi cibanus succensus a coeunte. » Sicut adulterandi libido adulterando increvit, magisque accenditur : ita libido colendi idola in Israelitis, ipsa eorum cultura magis increvit, et incensa est instar fornacis, quam succendit pistis; ita ut viderentur in idola furere et insanire.

Vers. 11. « Factus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor. » Sicut columba stolidi sinit sibi pullos auferri, et ad eundem nidum redit; rursum, ob escam in retia se dat, sinitque se capi : ita Israelite stolidi implorant opem deorum et Assyriorum, a quibus vident se sensum spoliari et vastari, aequie in exitium.

Vers. 16. « Facti sunt quasi arcus dolosus. » Videbantur Jehu et Israelite, everso Baal, studia sua directi ad stabilendum Dei cultum, sed ecce resiliunt ad colendos vitulos Jeroboam.

Cap. VIII, 4. « Ipsi regnaverunt, et non ex me : principes existerunt, et non cognovi, » q. d. Reges Israel fecerunt schisma a domo David, et regnarunt in Israel non me auctore, sed populo

tumultuante, et deficiente a Roboam. Ego enim unum institui regnum, puta Juda, non Israel; ego sum auctor unius Synagogae et regni, non duplicis; odi enim divisionem et schisma, praesertim tendens ad idololatriam.

Cap. IX, 4. « Sacrificia eorum quasi panis lignentium, » q. d. Israelite idololatrae, et morentes in captivitate offerunt et comedunt victimas immundas et illegitimas, aequae ac lugubres et funestas, quale est epulum funebre.

Vers. 10. « Facti sunt abortivabiles, sicut ea (idola), et meretrices Beelphegor, id est Priapi obscenissimi quae dilexerunt. »

Cap. X, 12. « Seminale vobis in justitia (Hebraice, *justitiam*, id est opera pia, justa et sancta), et melite (id est certo metelis) in ore misericordiae. » Hebraice, *juxta os misericordiae*, scilicet Dei. Os symbolum est capacitatis et amplitudinis, q. d. Amplissimam a Deo recipietis mercedem, gratiam et misericordiam, tantam scilicet, quanta decet os, id est amplitudinem misericordiae Dei.

« Innovate ergo vobis novale, » q. d. Cor vestrum, evulsis vitiorum spinis et loliis, quasi novale, id est, novum agrum Deo preparate, ut in eo ipse serat copiosa suae gratiae et misericordiae semina.

Vers. 13. « Arastis impietatem, iniquitatem mesuistis, » q. d. Haecenus arastis, et seminastis impietatis semina et opera, ideoque penas iniquitati debitas mesuistis : « Ac comeditis frugem mendacii, » q. d. Paucas tenuesque comeditis fruges, ideoque mendaces et fallaces; quia spem magnae segelis, quam dabant in germine, in messe non prestiterunt.

Cap. XI, 9. « Deus ego et non homo, » q. d. Homo regitur ira, ego iram moderor et rego; homo offensus spirat vindictam, ego misericordiam; hominis cogitationes sunt naturales, terrenae et depresso; meae sunt supernaturales, caelestes et transcendentes omnem angelorum intellectum; homo est inconstans et mutabilis, ego constans et immutabilis.

Vers. 12. « Circumdedit me in negatione Ephraim, Judas autem testis descendit cum Deo, et cum sanctis fidelis, » q. d. Cum Ephraim, id est decem tribus, abnegavit Dei cultum, et coivit vitulos aureos, tunc Judas, id est duae tribus, Deo fideliter, cum sanctis sacerdotibus aliisque fidelibus adhesit, ac quasi descendit cum Deo; Deus enim parte sui regni et Ecclesiae ab Ephraim quasi spoliatus, descendere et deprimi videbatur; illi tamen in hoc descensu et contumelia, fidelis comes et assecta fuit Judas. Judas ergo fidem et amicitiam suam stabilem Deo in hac persecutione et tribulatione probavit. Vulgo enim fieri solet illud Poetae :

Donec eris felix, multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Cap. xii, 4. « Ephraim pascit ventum et sequitur aestum, » *q. d.* Israel facit rem futilem, perinde ac si quis ventos vellet pascere et regere, quasi oves; imo rem noxiam, perinde ac si quis persecueretur astum; eum enim non comprehendit, nec laedet, sed potius ab eo laedetur et uretur. Collit enim idola vana et noxia, in hisque spes suas reponit; ob quae vastabitur et comburetur.

Vers. 7. « Chanaan in manu ejus statera dolosa, » *q. d.* Israel jam non est Israel, sed Chanaan, id est mercator fraudulentus; in manu enim ejus est statera dolosa; quia per iniqua pondera et mensuras decipit ementes et vendentes, ac iniqua lucra aucupatur.

Vers. 11. « Si in Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes, » *q. d.* Si Galaadite, id est Israelite, experit suos deos esse idolum, id est rem vanam et noxiam, adeoque se cum his excisos esse, et in vanum abissis; ergo frustra eosdem colunt Judaei in Galgal: pariter enim sentient eos esse idolum, id est rem vanam et noxiam, cum coeque excidentur et evanescent.

Cap. xiii, 9. « Perditio tua, Israel: tantummodo in me auxilium tuum, » *q. d.* Excidium tuum tibi tuisque sceleribus ascribere, non mihi merxque sevitiae; ergo enim tantum tibi auxiliari possum, idque desidero; si poenitere et ad me redire velis. Tuum ergo exitium habes ex te, ex me vero non nisi auxilium.

Vers. 11. « Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea, » *q. d.* Non est quod speres auxilium a regibus tuis, Jeroboam et posteris ejus; quia sicut eos tibi iratus dedi, ita et iratus auferam, tradamque una tecum Assyriis. Id fecit Deus in Hisee ultimo rege Israel.

Cap. xiv, 3. « Dicite ei (Deo quem offendistis): Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum, » id est da veniam, gratiam omneque bonum, quod rursum per gratiarum actionem a nobis accipias. Unde subdit: « Et reddemus vitulos laborum nostrorum, » puta laudem et hymnodium labiis nostris expressam. Praescribit Propheta Israeli poenitentem formulam confessionis et deprecationis.

Vers. 10. « Quis sapiens, et intelliget ista? intelligens, et sciet haec? quia recte viae Domini, et justi ambulabunt in eis, » *q. d.* Soli sapientes, id est fideles et justii, intelligunt vias legesque Domini, ac in eis ambulabunt recte in caelestibus; ceteri, infideles scilicet et impii, insipientes sunt: quia vias Dei practice non cognoscunt, nec in eis ambulabunt, sed in eis impingunt, corrumpuntque in scelera, ac deinde in supplicia, puta in gehennam.

EX JOELE.

Cap. i, 15. « A a a, diei, quia prope est dies Domini, » puta dies excidii Samariae, et typice totius mundi, *q. d.* Instat extrema clades urbi et

orbi, » et quasi vastitas a potente veniet. « Tunc de eodem ait cap. ii, 1: « Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbetur omnes habitatores terre, quia venit dies Domini; quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbis; quasi mane expansum super montes, populus multus et fortis, » *q. d.* Sicut summo mane sol expandit spargitque radios in montes, eosque praecurpat; ita Assyrii summa celeritate advolarunt, et praecurparunt montes Israelis, antequam eos adventare scireat et sentirent Israelite.

Cap. ii, 3. « Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma; quasi hortus voluptatis terra coram eo, et post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum, » *q. d.* Exercitus Assyriorum ita omnia vastabit, ac si ignem cuncta afflantem ante se praeferet, et post se exhaleat, ita ut terram, quae antea erat florens quasi paradysus, redigat in solitudinem et vastitatem. Hinc

Vers. 10. « A facie ejus contremuit terra, moti sunt caeli: sol et luna obtenebrati sunt, et stellae retraxerunt splendorem suum. » Haec proprie fiunt in fine mundi; sed improprie facta sunt in excidio Israelis; quia scilicet Israelitis pavore percussis, caeli et terra inverti, concussi et obscurari visa sunt. Est hypallage.

EX AMOS.

Cap. v, 7. « Qui convertitis in absinthium iudicium. » Qui injustas, amaras et acerbas fortis sententias in pauperes et innocentes, itaque eos quos juvare et consolari debebatis, exacerbatis et merore conficitis.

Vers. 9. « Qui subridet vastitatem super robustum. » Qui ludens et quasi subridens immitit plagas in robustos, quibus eos vastat et conculat.

Vers. 11. « Pro eo quod diripiebatis pauperem, et praedam ecleam tollebatis ab eo, domos quoque lapide edificabitis, et non habitabitis in eis; vineas plantabitis amarissimas, et non bibetis vinum earum. »

Vers. 13. « Prudens in tempore illo (excidii), considerans justum Dei iudicium et vindictam) tacebit, quia tempus malum est. »

Vers. 23. « Antea a me tumultum carminum tuorum, et caudica lyrae tuae non audivim. » Quia Deus quare cantica cordis, non oris; plandum mentis, non vocis.

Vers. 24. « Et revelabitur quasi aqua iudicium, et justitia quasi torrens fortis, » *q. d.* Dei justitia vindicta vos obruet, instar torrentis longe lateque exundantis, qui omnia seotum convolvit et abripit.

Cap. vi, 1, 4 et 5. « Vos qui epulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariae! optimates capita populorum, ingredientiens pompae domum Sa-

rael. Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris. Qui comeditis agnum da grege. Qui cantis ad vocem psalterii. Libentes vinum in phialis, etc., et nihil patiebantur super contritione Joseph (populi sui). Quapropter nunc mihi in capite transmigrantium (in captivitate Assyriacum), et auferetur factio lasciviam. Juravit Dominus Deus in anima sua, » etc.

Vers. 12. « Quia ecce Dominus mandabit, et percutiet domum majorem (decem tribus) ruinis (excidio pleno et perpetuo), et domum minorem (seisisonibus), » id est duas tribus scindet et carpet; sed non delebit: quin imo post 70 annos captivitatis Babytonice, eas sibi et patriae restituet.

Cap. vii, 14 et 15. « Non sum Propheta, et non sum filius Prophetae, sed armentarius ego sum, vellens sycomoros. Et tulit me Dominus cum sequerem gregem, et dixit Dominus ad me: Vade, propheta, ad populum meum Israel. » Ita stulta et ignobilis mundi eligit Deus, impletque suo spiritu, ut confundat nobiles et sapientes.

Cap. vii, 11. « Elmittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini, » *q. d.* Redigam Israel in obsidione Samariae ad tantas angustias, ut Prophetas, quos antea sprevis, undique conquirat, ut ex his sciscitent oraculum de futuro obsidionis eventu, et quomodo manus Assyriorum possit evadere.

Cap. ix, 7. « Numquid non ut filii Aethiopum vos estis mihi filii Israel. » Quia sicut Aethiopes colore, ita vos moribus atri estis, deformes, obdurali et immutabiles.

EX ABDIA.

Vers. 3 et 4. « Dicis (o Edom) in corde tuo: Quis detrahiet me (ex rupe in qua securus habito) in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, et si in insula silera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. »

EX JONA.

Cap. iii, 9. « Qui custodit vanitates frustra, misericordiam suam derelinquit, » *q. d.* Qui colunt idola, quique voluptates suas a deo velitis sectantur, derelinquit Deum, a quo omnem misericordiam et omne bonum expectare debent.

Cap. iii, 4. « Adhuc quadraginta dies, et Nive subvertetur. »

EX MICHEA.

Cap. i, 5. « Quod scelus Jacob? nonne Samaria? et quae excelsa Juda? nonne Jerusalem? » *q. d.* Samaria quasi metropolis, quae decem tribus debebat esse dux fidei et religionis, facta est eisdem dux idololatriae, aequae ac Jerusalem Juda, sive quibus tribus.

Vers. 8. « Super hoc plangam, et utulabo: vadam spoliatus et nudus; faciam plandum velut draconum, et luctum quasi struthionum, » *q. d.* Miserabiliter et inconsolabiliter plangam excidium Samariae.

Vers. 10. « In domo Pulveris (hebraice in Aphra) pulverem vos conspergite, » *q. d.* Aphra, urbs Samariae, recte vocatur Aphra, id est pulvis; quia in pulverem ab Assyriis est redigenda. In ea ergo quasi in domo pulveris, vos, o Samariae, pulvere vos conspergite, et lugeat excidium ejus et vestrum.

Cap. ii, 13. « Ascendet pendens iter ante eos: dividunt et transibunt portam, et ingredientur per eam: et transit iter eorum coram eis, et Dominus in capite eorum, » *q. d.* Christus praebit pandetque viam fidelibus suis in Ecclesiam, tum militantera, tum triumphantem.

Cap. iii, 6. « Propterea nox vobis pro visione erit, et tenebrae vobis pro divinatione: et occumbet sol super Prophetas, et obtenebrabitur super eos dies, » *q. d.* Quia vos o pseudo prophetae, non lucem, id est veritatem, sed noctem et tenebras, id est mendacia, prophetastis, praedicando impis pacem, id est prospera; ideoque nunquam vos, faciamque ut visiones, id est prophetae vestre, vertantur in noctem, tum falsitas, ut omnibus appareat eas fuisse tenebras, id est errores et figmenta; tum calamitatis et excidii. Redigam enim vos in eas angustias, ut sol vobis pavidis et atomis occumbere, diesque in meritis obtenebrari videatur.

Vers. 8. « Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio et virtute, ut annuntiem Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum. » Doctores et concionarios necessaria sunt haec tria: *primo*, fortitudo, id est libertas, et constantia docendi et arguendi peccata et peccatores potentes; *secundo*, iudicium, id est veritas, aequitas et discretio; *tertio*, virtus, id est efficacia dicendi.

Vers. 10. « Qui edificatis Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate, » *q. d.* Qui domos magnificas in Jerusalem edificatis ex iniustis vectionibus, donis, usuris, contractibus, fraudibus, rapinis et oppressionibus pauperum. Unde explicans subdit: « Principes ejus in muneribus iudicabant, » etc.

Vers. 12. « Propter hoc causa vestri (ob vestros rapinas et scelera), Sion quasi ager arabum, et Jerusalem quasi aceruus lapidum erit, et mons templi in excelsa sylvarum, » *q. d.* Demoliar Sionem, et in ea domos vestras; quia eas edificatis ex rapinis et sanguine pauperum. Urbs enim proleat propter cives; et templum igni destinatur propter impios et sacerdos indigenas. Satus enim est illud dari igni, quam scelera; excidit, quam sacrilegio; hosti Chaldaeo, quam idololatriae et homicide Judaeo.

Cap. vi, 3 et 4. « Popule meus, quid feci tibi, aut

quid molestus fui tibi? responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servitium liberavi te: et misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam? » *g. d.* Estne hoc maleficium quod mihi iniputus, nimirum beneficium, quo te a carcere Ægyptiaco redemi, et ex mancipio effeci ingenuum et liberum? E-t mycterisnus.

Vers. 8. « Iudicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te: utique facere iudicium (justitiam), et diligere misericordiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo. » Sicut reus supplex et sollicitus ambulat cum iudice, a quo veniam et vitam petit: et sicut famuli solliciti ambulant cum dominis suis, a quibus victum et omnia bona sperant.

Vers. 14. « Humiliatio tua in medio tui. » In te residet tam culpa, quam pena afflictionis tæ.

Cap. vii, 4. « Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non est bonus ad comedendum, » *g. d.* Heu mihi: nam ego Michæas prædicatione mea excolui vineam Juda; sed oleum et operam perdidit: vix unum alterumve converti: diabolo et idolis cedunt botri grossi et plurimi, Deo et mihi pauculi acini. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Vers. 4. « Qui optimus in eis est, quasi palurus; et qui rectus, quasi spina de sepe, » *g. d.* Optimus inter Judæos, nocens est et aculeatus, pungitque et lædit ut palurus et spinæ: cogitate ergo quales sint cæteri, quales pessimi.

Vers. 5. « Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, » *g. d.* Uxori ne reveles secreta tua; prode enim te, utpote infida et garula: « Nam inimici hominis domestici ejus. »

Vers. 8 et 9. « Ne leteris, inimica mea (o emula Idumæa), super me (Ierusalem, quæ vastata sum a Chaldæis), quia cecidi; consurgam, cum sedero in tenebris. Dominus lux mea est. Iram Domini (captivitatem 70 annorum in Babylone) portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam iudicet: educet me in lucem (in libertatem per Cyrum, et magis per Christum), videbo iustitiam ejus, » *justam vindictam in Chaldæos, aliosque fidelium tyrannos.*

Vers. 18 et 19. « Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hereditatis tue? Revertetur et miserabitur nostri: deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis, » *g. d.* Tu, o Domine Deus, vere et fideliter præstabis libertatem per Cyrum et magis per Christum, Jacobo, id est Jacobæis, sive Judæis, quam misericorditer olim promisisti, et jurasti Abraham cæterisque Patriarchis, te daturum posteris eorum.

EX NAHUM.

Cap. 1, 9. « Non consurget duplex tribulatio, »

id est, ut Septuaginta: *Non vindicabit bis in idipsum in tribulatione, g. d.* Deus idem scelus non punit bis; ita S. Cyrillus et Theophylactus.

Vers. 13. « Ecce super montes pedes (gressus, adventus: hujus enim symbolum et causa sunt pedes) evangelizantis et annuntiantis pacem: celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua: quia non adjiciet ultra ut pertransat in te bellial, universus interit. » Bellial hic ad litteram est Sennacherib: allegorice est diabolus: tropologie est peccatum: anagogice est mors, quæ tollitur in resurrectione, qua sublata Beati in cælo celebrabunt perenne festum et jubileum.

Cap. ii, 14. « Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? » Ubi est Ninive, quæ erat lustrum leonum, id est tyrannorum, qui prædabantur omnes gentes, earumque spolia et opes distribuabant suis catulis, id est filiis et optimalibus? *g. d.* Eversa est et expilata a Chaldæis, sicut ipsa everit et expilavit alias.

Cap. iii, 1. « Væ civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena! non recedet a te rapina, » *g. d.* Væ civitati Ninive, quæ tota est sanguinaria, mendax, plena rapinis et prædis! quia sicuti prædax est, et læcerat alias gentes, sic pariter ipsa læcerabitur, eritque prædax Chaldæis.

Vers. 4. « Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, et graue, et habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis, » *g. d.* Exceidetur Ninive ob idololatrias suas, superstitiones et veneficia, quibus infectis et imbutis omnes gentes sibi subiectas.

Vers. 8. « Numquid melior es Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu ejus: cujus divitiæ, mare: aquæ, mari ejus: Ethiopia, fortitudo ejus, » *g. d.* Ne fidas tuis viribus et opibus, o Ninive: nam Alexandria quæ te est fortior et opulentior, utpote adiacens mari et aquis cinctæ, his se tutari non poterit, sed capietur a Chaldæo: pariter ergo ab eo capietur et tu.

EX HABACUC.

Cap. 1, 6 et 8. « Ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram et velocem, ambulantes super latitudinem terræ, etc. Leviores pardis equi ejus, et velociore lupis vespertinis, etc. Volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. In pardo notatur Chaldæorum sævitia, in lupo voracitas, in aquila rapacitas, in omnibus velocitas.

Vers. 13 et 14. « Quare respicis super iniqua agentes, et taces devorante impio justiorum se? Et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem? » *g. d.* Cur permittis, o Domine, Nabuchodonosorem quasi balenam impune grassari, nosque quasi pisculum ad populum electorum, jam acinctum ad iter in cælum.

Vers. 16. « Propterea immobilabit sagæna suæ, et sacrificabit reti suo: quia in ipsis increassata est pars ejus, et cibus ejus electus. » *Sagenam et rete vocat arma, vires et castra Nabuchodonosoris, quibus quasi retibus ipse illaqueabat, et capiebat gentes instar piscium, g. d.* Ipse sibi suisque viribus, non Deo, ascribit suas victorias. Unde eas habet pro munime: quocirca ipse ut Deus, in statua aurea quam erexit, *Daniel. cap. iii, colli et adorari voluit.*

Cap. ii, 4. « Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplabor ut videam quid dicatur mihi, » *g. d.* Ego disputans et argumentans cum Deo, cur sinat impios Chaldæos vastare populum Dei: ut meam thesin quasi munitionem propugnem, stabo vigil in excubiis, ut argumenta Dei excipiam, eaque aliis argumentis, si possim, repellam et refellam.

Vers. 2 et 3. « Et respondit mihi Dominus, etc. Apparebit in finem, et non mentietur: si moram fecerit, exspecta illum, quia veniens veniet, et non tardabit: justus autem in fide sua vivet, » *g. d.* Tandem Deus punit Chaldæos, et e Babylone liberabit Judæos, scilicet post 70 annos: quare si moram fecerit, exspectate eum, quia certo veniet, idque brevi. Nolite ergo in ista mora esse impatientes, increduli, et diffidentes de hisce Dei promissis; sed in eorum fide et spe vestram captivitatem, et ærumnas generose sustentate, alacresque vivite.

Vers. 6. « Væ ei qui multiplicat non sua! usquequo et aggravat contra se densum lutum? » *g. d.* O miser Nabuchodonosor, cur rapis alienas opes? quid enim hæc sunt aliud quam densum lutum, quo te opples et aggravas?

Vers. 11. « Quia lapis de pariete clamabit, » *g. d.* Lapidés, ligna etigna quæ rapuisti, vel ex raplo emisisti, ad superba tua palatia extruenda, propalam omnibus inelamabunt tuam avaritiam et rapinam, ideoque te justo a Deo puniri, vastari et disperdi.

Vers. 18. « Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, confatille, et imaginem falsam? » *g. d.* Quid in idolo tui Beli confidis? Hoc enim non est numen, sed æminis imago falsa, quam plastes fixit: « Dominus autem in templo sancto suo: sicut a facie ejus omnis terra. »

Cap. iii, 16. « Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis, ut ascendam ad populum accinctum nostrum, » *g. d.* Veniant in me omnes ærumne, omnes morbi, omnes afflictiones, ut in die illa horrenda excidii Babylonis, communem Chaldæorum cladem evadant, et ascendam ad populum accinctum ad iter, cum eoque sospes redeam in Judæam. Allegorice, ut in die excidii mundi, dieque iudicii sim securus, et ascendam ad populum electorum, jam acinctum ad iter in cælum.

Vers. 18. « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo, » id est liberatore et salvatore meo, tum a Babylone, tum mystice a peccato et gehenna: a Deo Dominus fortitudo mea, et ponet pedes meos quasi cervorum, et super excelsum mare deducet me victor, » in Ierusalem tum terrestrem, tum cælestem, « in psalmis canentem. »

EX SOPHONIA.

Cap. ii, 9. « Moab ut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Gomorra, siccitas spinarum, et acervus salis, et desertum usque in æternum. » Est periphrasis extrema vastitatis et desolationis, qua Moab et Ammon regiones olim florentes per Chaldæos convertende erant in spineta, et acervus salis instar Sodomæ. Causam subdit, vers. 10: « Hoc eis eveniet pro superbia sua; quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini, » hebraice *magnificaverunt*, scilicet os et linguam, subsannando Judæos cum vastarentur a Chaldæis, et blasphemando, ac dicendo quod Deus eorum non potuisset eos contra Chaldæos tutari. Quocirca « horribilis, » hebraice *terribilis*, erit « Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terræ, et adorabunt eum viri de loco suo omnes insulæ gentium. » Hoc impletum est per Evangelium Christi et prædicationem Apostolorum.

Vers. 13, 14, etc. « Ponet speciosam (Niniven) in solitudinem, etc. Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: Ego sum, et extra me non est alia amplius: quomodo facta est in desertum cubile bestiarum? » *g. d.* Ninive, urbs illa inclyta, superba et gloriosa, orbis domina, a Chaldæis vastabitur, ita ut in ea deinceps non habitent homines, sed bestiarum et ferarum.

EX AGGÆO.

Cap. 1, 6. « Seminastis multum, et intulistis parum; comeditis, et non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati; operuistis vos, et non estis calefacti; et qui mercedes congregavistis, misistis eas in sacculum pertusum. » Causam dat, vers. 9: « Quia domus mea deserta est, et vos festinatius unusquisque in domum suam, » *g. d.* Quia vos prætulistis vestras domos et commoda Deo, indeque neglectistis fabricam templi, ut illud maneret desertum; hinc Deus punit vos sterilitate et penuria, ut agri, herrea, vineæ et cellaria vestra sint arida, deserta et squalida, nec vos satient aut reficiant. Unde, vers. 11: « Vocavi, inquit, siccitatem super terram, et super montes et super triticum, et super vinum, » etc.

EX ZACHARIA.

Cap. 1, 12. « Et respondit angelus Domini, et

dixit: Domine exercituum, usquequo tu non miseraberis Jerusalem et urbem Iuda, quibus iratus est iste iam septuagesimus annus est. » Hi 70 anni sunt desolationis, sive exiit Jerusalem et templi, qui inchoantur anno 18 Nabuchodonosoris, et finiuntur anno 2 Darii Hystaspis, quo haec dixit angelus: ac proinde diversi sunt ab annis 70 captivitatis Babyloniae. Hi enim finiuntur anno 1 Cyri, et inchoantur anno 11 Joakim, vel, ut alii, anno 3 ejusdem.

Cap. ii, 6. « O, o, fugite de terra Aquilonis, » puta de Babylone, quae est confusio errorum et vitiorum, ideoque rursus brevi capietur et vastabitur a Dario Hystaspis. Tropologicae, fugite de mundo, qui plenus est pompis, vanitatibus, erroribus, concupiscentiis, aerumnis, periculis.

Cap. iii, 2. « Nunquid non iste torris est erutus de igne? » q. d. Jesus filius Iosedece, rediens a civitate, est quasi torris ustulatus et fuliginosus, e fornace Babylonia erutus, id est miser, squandus et pauper. Cur ergo tu, o Satan, ei adversaris, ut eum plane comburas et disperdas, ne templum cultionum meum quasi pontifex restitueris?

Vers. 10. « In die illa, etc., » vocabit vir amicum suum subter vineam, et subter ficum, » q. d. Tempore Christi et Evangelii erit summa pax, laetitia et communicatio, ut fideles inter se bona habeant communia, in hisque convivent, tum corporaliter, tum potius spiritualiter in Eucharistia, vita, doctrina et gratia Christi. Ipse enim est nostra vitis et ficus.

Cap. vii, 13. « Et factum est sicut locutus est (Deus), et non audierunt: sic clamabunt, et non exaudiam, » q. d. Lege talionis par pari referam: ipsi me vocantem noluerunt audire, vicissim ego quoque eos in necessitate me invocantes non exaudiam.

Cap. ix, 1. « Domini est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, » q. d. Deus est « oculus, » sua activus, et videns omnes gentes, aequae ac tribus Israel, hisque providens: tum passivus et visus, q. d. Deus est objectum oculi: Deus est in quem oculus intendunt omnes homines, ab eo sperantes opem et omne bonum. Sic Egyptii Deum et numen, sive providentiam, pingebant quasi oculum bealo insistentem. Baculus significat sceptrum, puta dominium et potestatem regiam; oculus, vigilantiam et providentiam Dei.

Vers. 9. « Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Jerusalem. Ecce rex tuus venit tibi iustus et salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, » super pullum filium asinae. » Rex est Christus, qui in die Palmarum, quasi rex certo debellaturus demones, peccata et mortem, triumphans ingressus est Jerusalem, vectus asina, *Matth.* xxi, 5.

Vers. 11. « Tu quoque in sanguine testamenti tui omisisti vinclos tuos de lacu, in quo non est aqua, » q. d. Tu, o Christo, merito et pretio san-

guinis tui, quo sanxisti novum foedus inter Deum et homines, liberasti Patres in limbo detentos, ut tecum resurgerent, et ascenderent in caelum.

Vers. 13. « Et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos, o Graecia, et ponam te quasi gladium fortilium. Et Dominus Deus super eos videbitur, et exhibit ut fulgur jaculum ejus: et Dominus Deus in tuba canet, et vadet in turbine Austri, » q. d. Apostoli ex Sione, id est ex Judea oriundi, erunt quasi gladius fortis, arcus, jacula fulgurantia, lapides funde, tubae et turbines Dei, quibus Graecos, id est omnes gentes, clangore et potenti virtute Evangelii prosternat, sibi que subjiciet. Unde de hisdem subdit:

Vers. 16. « Quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus, q. d. Apostoli erunt quasi lapides sancti, in titulum et trophaeum victoriae, de toto mundo parte, erecti et elevati; ut quisquis eos viderit, vel nominari audierit, cogitet et stupeat tantam eorum gratiam et vim, qua pauci totum orbem Christo subegerunt.

Vers. 17. « Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum gemmans virginis? » q. d. Apostoli eorumque assecla tanta erunt virtutis, tantaque patrabunt, non vi sua, sed ope Dei, qui omne suum bonum et pulchrum eis communicabit, scilicet S. Eucharistiam, quae eos quasi frumentum alit, roborabit; et velut juvenes, agiles, electos et validos reddet; ac quasi vinum celeste, eos virgines, coelestes et angelicos efficiet.

Cap. x, 3. « Posuit eos quasi equum gloriae suae. » « Eos » scilicet Machabeos pugnaces et victoriosos. Mystice Apostolos. Sic equus gloriae Christi fuit S. Paulus; unde de his subdit, vers. 5: « Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in praesidio: et bellabunt, quia Dominus cum eis. » Et vers. 12: « Confortabo eos in Domino, et in nomine ejus ambulabunt. »

Cap. xii, 6. « In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, et sicut facem ignis in feno: et devorabunt ad dexteram et ad sinistram omnes populos in circuitu, » q. d. Ponam Machabeos quasi caminos et faces, qui omnes gentes in circuitu succendant, sibi que subjiciant. Allegorice, dabo Apostolos, qui instar ignis totum mundum amore Dei inflammabunt.

Vers. 8. « Et erit qui offenderit ex eis in die illa, » ut resurgat fortior, « quasi David: et domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum, » q. d. Iudei qui metu Antiochi fide apostabunt, videntes Machabeorum victorias, animos resument, et fortiores resurgent instar Davidis post lapsum. Rursus proceres et posteri Davidis erunt validi quasi angeli Dei. Hoc verum in Machabeis, verius in Apostolis et Christianis.

Vers. 10. « Effundam super, etc. Jerusalem spiritum gratiae et precum, et aspiciet ad me quem

confixerunt. » Est prophetia de Christo in cruce spinis, clavis et lancea confixo, quem Iudei pii aspexerunt cum infimo dolore et compassione, precantes Deum, ut tam indignam Filii sui et Messiae necem averteret, et ulcisceretur.

Vers. 11. « In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon, » q. d. Magno planctu plangent mortem Christi; sicut olim planxerunt necem Josiae, qui occisus est in Mageddo, juxta Adadremmon urbem, ita dictam a copia malgranatorum.

EX MALACHIA.

Cap. i, 3. « Dilixi Jacob, Esau autem odio habui. » Quia scilicet Jacobeos e Babylone in patriam reduxi, Idumeos autem in captivitate reliqui. Unde explicans subdit: « Posui montes ejus in solitudinem, et hereditatem ejus in dracones deserti. » Et vers. 4: « Isti edificabunt, et ego destruam, et vocabuntur termini iniquitatis, et populus cui iratus est Dominus usque in aeternum. » Allegorice Jacob, id est sanctos et electos, dilexi, et elegi ad vitam aeternam: Esau, id est impios et reprobos, odio habui, et damnavi ad gehennam. Vide dicta *Rom.* ix, 13.

Vers. 6. « Filium honorat patrem, et servus dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus; et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? »

Vers. 14. « Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile homino: quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus. » Deo enim summo et optimo, summa et optima sunt danda, praesertim quae illi voto promissa sunt.

Cap. ii, 7. « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. » Angelus, id est sanctus et legatus, ut veritatem Vatablus, quem scilicet Deus legat ad homines, ut eis suam voluntatem et legem enuntiet.

Cap. iii, 6. « Ego Dominus, et non mutor. » Sum immutabilis, ideoque non revoco quae decreta, promissa et minas.

Vers. 14 et 15. « Dixistis: Vanus est, qui servit Deo; et quod emolumentum, quia custodivimus praecepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? Ecce nunc beatos dicimus arrogantes: siquidem edificati sunt facientes impietatem. » Est vox impiorum negantium numen et providentiam Dei, eo quod videant pios in hoc mundo deprimi, impios exaltari. Illic respondet Propheta: « Et attendit Dominus, et audivit » haec sermones impiorum providentiam Dei impugnantium, et piorum eam defendentium: « Et scriptus est liber monumenti, » id est memoriae; « eorum eo timeantibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus, » q. d. Deus in memoria et mente sua, quasi in libro conscripsit omnium hominum dicta et facta, eaque in die iudicii leget, et cuique pro merito premium vel poenam decernet: praemium, scilicet fidentibus et assidue cogitantibus, Dominum. Nam « hi erunt mihi, ait, Dominus exercituum, in die qua ego facio, » id est factam, scilicet iudicium, « in peculium, » hoc est populus peculiaris, peculiariter a me electus, dilectus et exaltatus; quem omnibus meis bonis beabo et glorificabo, « et paream, » id est miserebor, indulgens et mansuetus ero « eis, sicut pareat vir filio suo servienti sibi. » Quocirca in die iudicii, « videbitis quid sit » differentia « inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem ei. »